

ΑΡΧΗ 1ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΕΣ ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΛΥΚΕΙΩΝ

ΣΑΒΒΑΤΟ 9 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 2023

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Αριστοτέλους, *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, Β 1.5-8, 1103b2-25

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ γινόμενον ἐν ταῖς πόλεσιν· οἱ γὰρ νομοθέται τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιοῦσιν ἀγαθοὺς, καὶ τὸ μὲν βούλημα παντὸς νομοθέτου τοῦτ' ἐστίν, ὅσοι δὲ μὴ εὔ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν, καὶ διαφέρει τούτῳ πολιτεία πολιτείας ἀγαθὴ φαύλης. Ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται, ὁμοίως δὲ καὶ τέχνη· ἐκ γὰρ τοῦ κιθαρίζειν καὶ οἱ ἀγαθοὶ καὶ κακοὶ γίνονται κιθαρισταί. Ἀνάλογον δὲ καὶ οἰκοδόμοι καὶ οἱ λοιποὶ πάντες· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ εὔ οἰκοδομεῖν ἀγαθοὶ οἰκοδόμοι ἔσονται, ἐκ δὲ τοῦ κακῶς κακοί. Εἰ γὰρ μὴ οὕτως εἶχεν, οὐδὲν ἂν ἔδει τοῦ διδάξοντος, ἀλλὰ πάντες ἂν ἐγίνοντο ἀγαθοὶ ἢ κακοί.

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει· πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἷ μὲν δίκαιοι οἷ δὲ ἄδικοι, πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἷ μὲν ἀνδρεῖοι οἷ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰς περὶ τὰς ὀργάς· οἷ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἷ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἷ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεισθαι, οἷ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποίας ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

A1.α. Να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό που αντιστοιχεί σε καθεμιά από τις παρακάτω περιόδους λόγου και δίπλα σε αυτόν τη λέξη «**Σωστό**», αν είναι σωστή, ή τη λέξη «**Λάθος**», αν είναι λανθασμένη, με βάση

ΤΕΛΟΣ 1ΗΣ ΑΠΟ 5 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΡΧΗ 2ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

το αρχαίο κείμενο (μονάδες 3) και να τεκμηριώσετε κάθε απάντησή σας γράφοντας τις λέξεις/φράσεις του αρχαίου κειμένου που την επιβεβαιώνουν (μονάδες 3):

1. Ο νομοθέτης με τους νόμους του επιτελεί παιδαγωγικό έργο στην πόλη.
2. Τα παραδείγματα του κιθαριστή και του οικοδόμου υποστηρίζουν το διδακτό της αρετής.
3. Ο εθισμός από τη νεανική ηλικία έχει μικρή σημασία.

(μονάδες 6)

- β. 1. «ὅσοι δὲ μὴ εὔ αὐτὸ ποιοῦσιν ἀμαρτάνουσιν»: Σε ποια φράση του αρχαίου κειμένου αναφέρεται η αντωνυμία «αὐτὸ»;
2. «κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις»: Σε ποια φράση του αρχαίου κειμένου αναφέρεται η αντωνυμία «τούτων»;

(μονάδες 4)

Μονάδες 10

- B1.** «Οὕτω δὴ ... οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτωςί»: Σε ποια πεδία της ανθρώπινης ζωής εστιάζει ο Αριστοτέλης για να αναδείξει την κοινωνική διάσταση της αρετής; (μονάδες 6) Να εντοπίσετε δύο διαφορετικούς εκφραστικούς τρόπους με τους οποίους το επιτυγχάνει. (μονάδες 4)

Μονάδες 10

B2. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Στο παρακάτω κείμενο σχολιάζεται η άποψη του Ρουσό για τον ρόλο του νομοθέτη.

Όποιος τολμά να αναλάβει τη νομοθεσία ενός λαού, πρέπει να αισθανθεί ικανός να αλλάξει, κατά το λεγόμενο, την ανθρώπινη φύση· να μεταμορφώσει κάθε άτομο, που από μόνο του είναι ένα αυτοτελές και απομονωμένο ον, σε μέρος ενός μεγαλύτερου όλου, από το οποίο τούτο το άτομο, τρόπον τινά, θα αποκτά τη ζωή και την ύπαρξή του· να αλλοιώσει τη σύσταση του ανθρώπου για να την ενισχύσει· να αντικαταστήσει τη φυσική και ανεξάρτητη ύπαρξη, που όλοι έχουμε εκ φύσεως, με μια ηθική ύπαρξη και μέρος ενός συνόλου.

J.J. Rousseau (2004), *Το Κοινωνικό Συμβόλαιο*, (μτφρ. Βασιλική Γρηγοροπούλου, Αλφρέδος Σταινχάουζερ), Αθήνα: Πόλις

ΤΕΛΟΣ 2ΗΣ ΑΠΟ 5 ΣΕΛΙΔΕΣ

ΑΡΧΗ 3ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

Να παρουσιάσετε την άποψη που διατυπώνεται για τον ρόλο του νομοθέτη στο δοθέν παράλληλο κείμενο και να εντοπίσετε ομοιότητες με την άποψη του Αριστοτέλη στην πρώτη παράγραφο του αρχαίου κειμένου.

Μονάδες 10

B3. Να συμπληρώσετε τα κενά των παρακάτω προτάσεων με ετυμολογικά συγγενείς σύνθετες λέξεις με τον τύπο «**συναλλάγμασιν**»:

1. Τα δύο αδέρφια ήταν ίδια και
2. Ο συνήγορος πέτυχε την του κατηγορουμένου.
3. Η των εποχών έχει διαταραχθεί λόγω της κλιματικής αλλαγής.
4. Με το ευρωπαϊκό πρόγραμμα έγινε μαθητών ανάμεσα στις δύο χώρες.
5. Οι συνομιλίες διακόπηκαν γιατί οι δύο χώρες ήταν

Μονάδες 10

B4. Να γράψετε στο τετράδιό σας δίπλα στον αριθμό της **Στήλης Α** το γράμμα από τη **Στήλη Β** που αντιστοιχεί στην ορθή απάντηση:

Στήλη Α	Στήλη Β
1. Ο Αριστοτέλης κατά την πρώτη περίοδο της παραμονής του στην Αθήνα είχε	α. πολλούς φίλους, λίγους εχθρούς. β. λίγους φίλους, πολλούς εχθρούς.
2. Ο Αριστοτέλης έφυγε για δεύτερη φορά από την Αθήνα	α. επειδή κινδύνευε η ζωή του. β. για να αναλάβει την αγωγή του Αλεξάνδρου.
3. Η συγγραφή των <i>Ηθικών Νικομαχείων</i> έγινε	α. στην πρώτη περίοδο της φιλοσοφικής δραστηριότητας του Αριστοτέλη. β. στην τρίτη περίοδο της φιλοσοφικής δραστηριότητας του Αριστοτέλη.
4. Κατά τον Ηράκλειτο, η ευδαιμονία σχετίζεται με	α. τον πλούτο. β. τον χαρακτήρα του ανθρώπου.
5. Κατά τον Αριστοτέλη, το <i>ἄλογον</i> μέρος της ψυχής έχει σχέση με	α. τη διατροφή και την αύξηση. β. τις ηθικές αρετές.

Μονάδες 10

ΑΡΧΗ 4ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

Γ. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Λυσίου, Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου, 9-13
(*Platonis Opera*, ed. Oxford Classical Texts)

Στο συγκεκριμένο απόσπασμα από το Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου ἀπολογία του Λυσία ο απατημένος σύζυγος Εὐφίλητος περιγράφει στο δικαστήριο πώς η γυναίκα του είχε οργανώσει τα πράγματα, ώστε να απολαμβάνει νύχτες αμαρτωλές με τον εραστή της κατά τη διάρκεια της λοχείας της.

Ἐπειδὴ δὲ τὸ παιδίον ἐγένετο ἡμῖν, ἡ μήτηρ αὐτὸ ἐθήλαζεν· ἵνα δὲ μὴ, ὁπότε λοῦσθαι δεοί, κινδυνεύῃ κατὰ τῆς κλίμακος καταβαίνουσα, ἐγὼ μὲν ἄνω διητώμην, αἱ δὲ γυναῖκες κάτω. καὶ οὕτως ἤδη συνειθισμένον ἦν, ὥστε πολλάκις ἡ γυνὴ ἀπῆει κάτω **καθευδήσουσα ὡς τὸ παιδίον**, ἵνα τὸν τιτθὸν¹ **αὐτῷ** διδῶ καὶ μὴ βοᾷ. καὶ ταῦτα πολὺν χρόνον οὕτως ἐγίγνετο, καὶ ἐγὼ οὐδέποτε ὑπώπτευσα, ἀλλ' οὕτως ἠλιθίως διεκείμην, ὥστε ᾧμην τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα πασῶν σωφρονεστάτην εἶναι τῶν ἐν τῇ πόλει. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου, ᾧ ἄνδρες, ἦκον μὲν ἀπροσδοκῆτως ἐξ ἀγροῦ, μετὰ δὲ τὸ δεῖπνον τὸ παιδίον ἐβόα καὶ ἐδυσκόλαινεν ὑπὸ τῆς θεραπαίνης ἐπίτηδες λυπούμενον, ἵνα ταῦτα ποιῇ· ὁ γὰρ ἄνθρωπος ἔνδον ἦν· ὕστερον δὲ ἅπαντα ἐπυθόμην. καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιτθόν, ἵνα παύσῃται **κλαῖον**. ἡ δὲ τὸ μὲν πρῶτον οὐκ ἠθέλεν, ὡς ἂν **ἀσμένῃ** με **ἐορακυῖα** ἤκοντα διὰ χρόνου· ἐπειδὴ δὲ ἐγὼ ὠργιζόμην καὶ ἐκέλευον αὐτὴν ἀπιέναι, «ἵνα σύ γε» ἔφη «πειρᾶς ἐνταῦθα τὴν παιδίσκη· καὶ πρότερον δὲ μεθύων εἶλκες αὐτήν». κάγῳ μὲν ἐγέλων, ἐκείνη δὲ ἀναστᾶσα καὶ ἀπιοῦσα προστίθησι τὴν θύραν, προσποιουμένη παίζειν.

¹ τὸν τιτθόν: τον μαστό.

Γ1. Να γράψετε στο τετράδιό σας τη μετάφραση του παρακάτω αποσπάσματος: «Ἐπειδὴ δὲ ... τῶν ἐν τῇ πόλει.».

Μονάδες 20

Γ2. Πώς προσπαθεῖ ἡ σύζυγος να καλύψει τὴν ἀπιστία της μετὰ τὴν ξαφνικὴ ἐπιστροφή του ἀντρα της;

Μονάδες 10

ΑΡΧΗ 5ΗΣ ΣΕΛΙΔΑΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΩΝ

Γ3.α. «πρῶτον»: να γράψετε τους άλλους δύο βαθμούς του επιρρήματος.

(μονάδες 2)

β. «κἀγὼ μὲν ἐγέλων ... τὴν θύραν»: να ξαναγράψετε το χωρίο μεταφέροντας τους κλιτούς τύπους στον πληθυντικό αριθμό.

(μονάδες 8)

Μονάδες 10

Γ4. α. Να χαρακτηρίσετε συντακτικά τους όρους που εμφανίζονται στο αδίδακτο κείμενο με έντονα γράμματα:

ἡμῖν, καθευδήσουσα, ὡς τὸ παιδίον, αὐτῷ, κλᾶον, ἀσμένη, ἔορακυῖα.

(μονάδες 7)

β. «καὶ ἐγὼ τὴν γυναῖκα ἀπιέναι ἐκέλευον καὶ δοῦναι τῷ παιδίῳ τὸν τιτθόν»: Να μεταφέρετε τη φράση στον ευθύ λόγο.

(μονάδες 3)

Μονάδες 10

ΟΔΗΓΙΕΣ (για τους εξεταζομένους)

- 1.** Στο εξώφυλλο να γράψετε το εξεταζόμενο μάθημα. Στο εσώφυλλο πάνω-πάνω να συμπληρώσετε τα ατομικά σας στοιχεία. Στην αρχή των απαντήσεών σας να γράψετε πάνω-πάνω την ημερομηνία και το εξεταζόμενο μάθημα. **Να μην αντιγράψετε** τα θέματα στο τετράδιο και **να μη γράψετε** πουθενά στις απαντήσεις σας το όνομά σας.
- 2.** Να γράψετε το ονοματεπώνυμό σας στο πάνω μέρος των φωτοαντιγράφων αμέσως μόλις σας παραδοθούν. **Τυχόν σημειώσεις σας πάνω στα θέματα δεν θα βαθμολογηθούν σε καμία περίπτωση.** Κατά την αποχώρησή σας, να παραδώσετε μαζί με το τετράδιο και τα φωτοαντίγραφα.
- 3.** Να απαντήσετε **στο τετράδιό σας** σε όλα τα θέματα **μόνο** με μπλε ή **μόνο** με μαύρο στυλό με μελάνι που δεν σβήνει.
- 4.** Κάθε απάντηση τεκμηριωμένη είναι αποδεκτή.
- 5.** Διάρκεια εξέτασης: τρεις (3) ώρες μετά τη διανομή των φωτοαντιγράφων.
- 6.** Χρόνος δυνατής αποχώρησης: 17.00

**ΣΑΣ ΕΥΧΟΜΑΣΤΕ ΚΑΛΗ ΕΠΙΤΥΧΙΑ.
ΤΕΛΟΣ ΜΗΝΥΜΑΤΟΣ**

ΤΕΛΟΣ 5ΗΣ ΑΠΟ 5 ΣΕΛΙΔΕΣ